

(Elhangzott Gyomaendrődön, 2008. augusztus 17-én a halászati tanácskozáson)

Kunkovács László: MARADJATOK KÖZTÜNK, VÍZENJÁRÓK!

Nepomuki Szent Jánost, akinek szép számmal találjuk szobrait folyóink partján – itt, a gyomai ligeti hídon is van – őt tartják a „vízenjárók” védőszentjének. Hozzá fohászkodott a halászok, vízimolnárok, hajósok, tutajosok hajdan népes tábora. Jócskán megfogyatkoztak. Már csak a halász járja a vizeinket hajnalonként, szinte rejtőzködve a zajos világ előtt. Minek is a hangos beszéd azzal a társsal, aki ezer nyelven társalog a hozzá értővel? Félrehúzódoak a halászok, mint akik nem akarnak részt venni a nagy tolongásban.

Szülővidékem folyóját Körözsnek mondjuk, a Sinka-versekben is így halljuk – élő nyelvtörténet. Ez a táj nem képzelhető el a halász nélkül. (Vagy, ha mégis, az nekem rémálom.) Mint gyerkőcök minden szabadidőnket a „Körözs alatt” töltöttük. Otthon annyit fűztek hozzá: „Aztán ne maradj későre, mert elvisz a topelec!” Vele ijesztgettek. A topelec népi hitvilágunk helyi szüleménye, valami kevert lény, az óriásharcsa és a vízben élő rossz ember egyszerre. – „Beránt, ha estig ott maradsz!” Így szólt szüleink intelme.

Csatangolásaink közben a halász munkáját is meglestük. Tudtuk, hol őrizi szerszámaikat, hová kötötte a bárkáját, amiből ki nem szedték volna a halakat a világért se – ha volt rajta lakat, ha nem. „Ebből él, ne bántsuk!” Ez volt a közmegegyezés akkoriban. A halász alakja kitéphetetlenül belegyökeredzik ebbe a világba. Vagy mégsem?

Más országokban járva voltak „fejbekölintő” élményeim. Északi szomszédunknál, az odaáti Komáromban, ahol néprajzi olvasmányaim szerint patinás halászcsaládok éltek, a mai utódok iránt érdeklődtem. Kiderült, előbb a fogalmakat kell pontosítani, ott ugyanis a hivatásos halászt nem értik, mert a foglalkozás megszűnt, emléke elhalványodott. Hol a horgászt, hol a rapsicsot, az orvhalászt értették alatta.

A térségünket belengő eszmerendszer testidegennek érezte, nem tudta besorakoztatni, aki nem a felülről vezényelt tanfolyamokon tanult, ellenben jól megvolt az ükapjától örökölt a tudással. Soha nem tudták az irodából, hol van éppen, ellenőrizni meg végképp nem lehetett. Legjobb az ilyen mesterséget megtiltani! Még szerencse, hogy a hazai halászati szövetkezeti rendszer nem volt ilyen fafejű. Csak a valóban brigádmunkát követelő nagy húzóhálókat vették köztulajdonba. A közös munkák elvégeztével ki-ki úgy halászott a saját szerszámaival, mint egykoron. Európa kellős közepén maradt egy térség, ahol tovább élhetett a halfogó eszközök és módszerek sokfélesége. A halcsapdák az emberiség legrégebbi szellemi termékei. A hagyományos halászat révén itt marasztaltuk műveltségünknek egy ma is életképes mélyrétegét, amely országunk arculatát színezi, gazdagítja.

Nem így, ha kelet felé utazunk. A Volgán túl, de még az Urálon innen élnek a finnugor udmurtok. Amikor fővárosukban, Izsevszkben érdeklődtem, szinte megrökönyödtek a kérdésen, mert a halfogás ilyen formában rég tilos. Nem vitatkoztam, de a távoli falvakban újra faggatózni kezdtem. Már jött is egy halász. Legyintett a városi hatalmasok reguláira. Teszi, ami ésszerű: miért ne halászna? Mindent megmutatott, sokat fényképeztem. Az udmurtoknál sikerült megörökítenem a bokorháló használatát, amiről a gyomaendrődi Kiss Sándor kénytelen volt leírni a könyvében, hogy magyar földön már nem használják. (Íme, a kései utódok is kutathatják még a témát Herman Ottó gyűjtései után másfél évszázaddal!)

A rég polgárosult – ha ebben mérjük – előttünk járó nyugaton azért se keressük a halászat őseredetét formáját, mert a télen-nyáron fedél nélküli életet ők már nem vállalják. Úgy gondolták, a folyók és tavak legyenek a horgászoké, a halhúst ugyanis a tengerek meg a tógazdaságok adják. Újabban onnan szabályoznak minket, kötődéseinket nem érzékelik.

Egyszerűsítették az ábrát utóbb Horvátországban is. Ott egyesül a Dráva a Dunával. A vadvizekkel teliszabdalt, kiterjedt Drávazug még a mi Gemencünkön is túltesz – és persze, természetvédelmi terület. A közepén, egy nagyobb szárazulaton találjuk az ősi magyar

halászfalut, Kopácsot, ahol 40-50 éve még félszáz halászfamília megélt a vizekből. Ennek állított emléket Lábadi Károly: A kopácsi vízivilág című könyvével. Egyebet nem tehetett, a halászat itt már a múlté. Úgy gondolta a hatóság, hogy a nemzeti parkból ki kell tiltani a halászokat. Tévedtek, megcsonkították ezáltal. Még egy varsakaró sem árulkodik az ember belesimuló jelenlétéről, pedig ez a harmónia végre egy felmutatni való jó példa lehetne, miközben csak úgy záporoznak ránk a híradások a világméretű környezetkárosításokról.

Többször voltam Kopácson az őszi halászbúcsún. Mind itt vannak a halászok. Se vége, se hossza a régi történeteknek, de a tógazdaságból hozatják a halat az ünnepi asztalhoz. Nem lehet átlépni a törvény szigorát, szinte szenvednek ettől. (Messziről nézve ez fel sem tűnik?) Szinte hallom a pénzelveket, hogy más ágazatokkal könnyebben meg lehet termelni azt a hasznot.

Bebarangoltam a múltkoriban a tejiparáról híres Zala megyét. Sehol nem láttam csordát, a falvakban nincs nagyjóság. Már nem tudnám azt a fotómat megismételni, amikor a nénike szeretettel megsimogatja tehénkéjének tomporát.

Ezután nem az ilyen jeleneteken nevelkednek gyermekeink.

Szeretett Közép-Európánkban a paraszti létezés határozza meg a kultúránkat. A szántóvető mellé odavehetjük a halászt meg a pásztort is. Ha elolvassuk Wladislaw Reymont Nobel-díjjal kitüntetett Parasztok című könyvét – hatalmas tabló a lengyel falu mindennapjairól – szinte itthon járunk. Erről a világról állítottak emléket legjobb műveikkel a magyar tollforgatók is. (Írók, költők, most miért nem jajongtok?)

Volt itt egy talapzat, ami harmonikussá rendezte a természethez meg az embertársainkhoz való viszonyunkat, működőképessé formálta a sorra következő generációkat. Kikezdetlennek látszott. Most ez a fundamentum folyton csonkul — megcsonkítják, lefaragnak belőle.

Tehetünk-e valamit mi, kisemberek? A halfőző sokadalmakat sokfelé hirdetik. Abban adhatunk többet, hogy a finomságok csáberejét meghagyva arra tereljük a figyelmet, aki mögötte van, az emberre, a vízenjárókra.

Érezzék jól magukat a halászok ezen az ünnepnapon, no meg azután is az idők végezetéig.
Kihez fohászkodjunk?

Gyomaendrőd, 2008. 08.17.

Kunkovács László